

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΗ ΟΜΙΛΙΑ ΣΤΗΝ ΕΚΔΗΛΩΣΗ ΤΟΥ Ι.Στ.Α.Με-Α. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ ΜΕ
ΘΕΜΑ «ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΚΑΤΑΒΟΛΕΣ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΑΝΑΖΗΤΗΣΕΙΣ ΤΗΣ
ΑΡΙΣΤΕΡΑΣ». 27 Μαρτίου 1997

Αν. Καθηγητής Πέτρος Πιζάνιας
Πρόεδρος Επιστημονικού Συμβουλίου Ι.Στ.Α.Με-Α. Παπανδρέου.

Πριν διακόσια και πλέον χρόνια, τον δεύτερο χρόνο της γαλλικής επανάστασης, ένα τμήμα των ορεινών βουλευτών, οι επονομαζόμενοι «έξαλλοι», κατέλαβαν το Δημαρχείο του Παρισιού και απαίτησαν την εκτέλεση του βασιλικού ζεύγους και την διανομή γης στους ακτήμονες, ώστε να κατοχυρωθούν οικονομικά οι ατομικές ελευθερίες και τα δικαιώματα που είχε ψηφίσει η γαλλική εθνοσυνέλευση. Το βασιλικό ζεύγος εκτελέστηκε, ο φεουδαλισμός κατέρρευσε, αλλά οι ακτήμονες δεν απέκτησαν γη παρά κατ' εξαίρεση. Η ληξιαρχική πράξη γέννησης της αριστεράς σηματοδεύτηκε με μία νίκη συμβολική και μία ήττα πολιτική. Έκτοτε, οι αριστεροί, άλλοτε ενσωματωμένοι στο ναπολεόντειο σχέδιο και άλλοτε εθελοντές σε ευγενείς αγώνες, όπως αυτός της ελληνικής επανάστασης, δεν έπαψαν να πειραματίζονται το μέλλον σε ουτοπικές κοινότητες. Σε όλη την διάρκεια του 19ου αιώνα ο οραματισμός του μέλλοντος υπήρξε ένα από τα κύρια βάθρα της σκέψης της αριστεράς σε όλες τις εκδοχές της. Και ο Μαρξ, σε αντίθεση με τον ιδιοφυή ρεαλισμό της ανάλυσής του, προέβλεψε και αυτός, μια μέλλουσα κοινωνία ελεύθερων, ίσων και δίκαια οργανωμένων ατόμων.

Όμως το μέλλον αυτό, παρά τις ιστορικές νομοτέλειες που επινόησαν οι επίγονοι του Μαρξ για να το στηρίξουν, ήταν ένα μέλλον αδύνατο. Και τούτο όχι μόνο επειδή ήταν υπέρ το δέον παραδείσιο, άλλα και για τον επιπλέον λόγο ότι έστρεφε την πλάτη στην πολιτική. Η στροφή προς την

πραγματικότητα και η αναζήτηση της πολιτικής ισχύος, ήταν αυτή που επέτρεψε την συγκρότηση των μεγάλων σοσιαλδημοκρατικών κομμάτων της Δεύτερης Διεθνούς στο τέλος του 19ου αιώνα. Από αυτό το σημείο άρχισαν οι μεγάλες πολιτικές και ιδεολογικές διαφοροποιήσεις που γνωρίσαμε στον 20ο αιώνα. Το αναρχικό ρεύμα, που χάθηκε σχεδόν μετά τον ισπανικό εμφύλιο, διεκδικούσε την αντιεξουσιαστική παράδοση της αριστεράς και την αρχή της ελευθερίας. Το σοσιαλδημοκρατικό, συγκροτημένο στην στρατηγική των βαθμιαίων μεταρρυθμίσεων επιδίωκε την διακυβέρνηση ως μοχλό εξισορρόπησης ελευθερίας και ισότητας. Και αργότερα το κομμουνιστικό, που διεκδίκησε την απόλυτη εξουσία για να επιβάλει την αρχή της ισότητας.

Στην δική μας κοινωνία, όπως και σε πολλές άλλες, η μεγάλη αυτή παράδοση της αριστεράς, είναι γνώστη μόνο εξ αντανάκλασας. Παρότι πολλοί Έλληνες έγιναν αριστεροί σε αναφορά προς αυτή την παράδοση, ωστόσο η παράδοση των μεγάλων εργατικών αγώνων, των επιστημονικών και θεωρητικών αναλύσεων και της πολιτιστικής και κοινωνικής απελευθέρωσης που επέβαλαν την πολιτιστική ηγεμονία της αριστεράς στην Ευρώπη, έχει περιορισμένη σχέση με την χώρα μας. Η αριστερά στην Ελλάδα υπήρξε πρωτίστως πολιτική δύναμη στήριξης της δημοκρατίας. Και για τούτο πολιτικά εκφράστηκε αλληλοδιαδόχως ως αντιμεταξική, αντιφασιστική, αντιβασιλική, αντιδεξιά και τέλος αντιχουντική. Τα μεγάλα κοινωνικά και οικονομικά ζητήματα της χώρας μας παραγκωνίζονταν κυριολεκτικά από το πολιτειακό. Και το πολιτειακό, αποκλειστικό αντικείμενο των μεγάλων πολιτικών και κοινωνικών συγκρούσεων ήδη από τον περασμένο αιώνα, καθοριζόταν κατά κανόνα από αυτό που απετέλεσε το σχεδόν διαρκές περιεχόμενο της πολιτικής στην χώρα μας : το εθνικό ζήτημα. Η παραδοσιακή αριστερά, και ιδίως από το '45, έως το '74, ενώ αντιτάχθηκε στην εθνικόφρονα δεξιά δεν αντιτάχθηκε στον εθνικισμό ως ιδεολογία που συγκάλυψη των κοινωνικών ζητημάτων. Αντίθετα, η ενγένει αντιϊμπεριαλιστική της στάση μαζί με την φιλοσοβιετική της τοποθέτηση, καλλιεργούσε έναν λαϊκό, υποτίθεται πιο αγνό, εθνικισμό.

Χρειάστηκε να λυθεί το πολιτειακό ζήτημα μετά την πτώση της χούντας και ως εκ τούτου να χάσει το κέντρο τον αυτοτελή του ρόλο στο πολιτικό σύστημα

και ακόμη η παραδοσιακή αριστερά να επιβεβαιώσει την πολιτική της αυτοπεριθωριοποίησή, ώστε, να καταστεί δυνατή μία νέα ριζοσπαστική εκδοχή, κοινωνικά ευρύτερη και πολιτικά ρεαλιστική. Η πρώτη περίοδος του Πα.Σο.Κ από την ίδρυσή του μέχρι το '89, σημάδεψε την άνοδο και την καθιέρωση της πολιτικής του ηγεμονίας. Το οποιοδήποτε δοξαστικό όπως και το όποιο ανάθεμα σε αυτή την περίοδο, απλώς συσκοτίζουν την πραγματικότητα και εξοβελίζουν την κριτική γνώση για την μόνη εμπειρία ολοκληρωμένης διακυβέρνησης στη χώρα μας που δεν ήταν δεξιά ή αμιγώς κεντρώα.

Το Πα.Σο.Κ, λοιπόν, κατέκτησε την πολιτική ηγεμονία ενσωματώνοντας τα κοινωνικά στρώματα και το πολιτιστικό οπλοστάσιο τόσο της παραδοσιακής αριστεράς (εκτός, βέβαια, από τον φιλοσοβιετικό κομμουνισμό) όσο και του κέντρου. Το αποτέλεσμα που προέκυψε ήταν προσδιορισμένο από αυτές τις δύο συνιστώσες. Έτσι, η δομή του κόμματος ήταν ένας συνδυασμός παραδοσιακής πολιτικής πατριαρχίας και δημοκρατικού συγκεντρωτισμού. Η βασικές ιδεολογικές συντεταγμένες ήταν ο πατριωτικός εθνικισμός, η επίκληση της Δημοκρατίας με έντονες αντιδεξιές αναφορές και ένας διάχυτος λαϊκός ριζοσπαστισμός. Το Πα.Σο.Κ ως κυβέρνηση, συμβάλλοντας με ορισμένες καινοτόμες μεταρρυθμίσεις, χρησιμοποίησε το κράτος χωρίς να το μεταρρυθμίσει, ασκώντας πατερναλιστική προστατευτική πολιτική έναντι των κοινωνικών στρωμάτων που το στήριζαν. Και όπως κάθε πατερναλιστικός προστατευτισμός, γρήγορα εξέπεσε στον λαϊκισμό και στον κρατισμό.

Αυτό το πλαίσιο έχει πάψει να αντιστοιχεί στις αναδυόμενες ανάγκες της ελληνικής κοινωνίας. Και ο λόγος που προκαλεί αυτή την αναντιστοιχία και ενμέρει την κρίση εκπροσώπησης, είναι η ραγδαία ανάπτυξη της ιδιωτικής κοινωνίας. Η κυριότερη επίπτωση, η οποία αφορά το σύνολο των ρευμάτων της σύγχρονης αριστεράς, είναι η απώλεια της ιδεολογικής αυτοτέλειας με αποτέλεσμα μία διαρκή φυγή άλλοτε προς το ιδεολογικό παρελθόν και άλλοτε προς τον φιλελευθερισμό.

Το Πα.Σο.Κ, με αρχική πρωτοβουλία του Α. Παπανδρέου ξεκίνησε μια, μάλλον, τολμηρή διαδικασία αυτομεταρρύθμισης την οποία προχώρησε με το

τελευταίο συνέδριο του και συνεχίζει σήμερα. Κάτι ανάλογο, αν και για διαφορετικούς λόγους, ξεκίνησε το '85 σε ένα τμήμα της παραδοσιακής αριστεράς που κατέληξε έτσι ώστε στις τελευταίες εκλογές η ανανεωτική αριστερά να αποκτήσει θεσμική πολιτική υπόσταση για πρώτη φορά. Ταυτοχρόνως, ό,τι έχει απομείνει σήμερα ως κοινωνική αναφορά από το ιστορικό κέντρο, διαφοροποιήθηκε και πολιτικά εκφράζεται αυτοτελώς. Αυτές οι διαδικασίες αυτομεταρρύθμισης, καθώς και η πολιτική αυτοτέλεια του κοινωνικά εναπομένοντος κέντρου, διαμορφώνουν το πρώτο θετικό πλαίσιο διαλόγου για την σύγχρονη αριστερά στη χώρα μας. Όμως, και από την άποψη της ασκούμενης πολιτικής είναι προφανές ότι υφίστανται ισχυρές προϋποθέσεις για αυτό τον διάλογο. Το Πα.Σο.Κ διατηρεί ισχυρή επιρροή εντός του Συνασπισμού και ταυτοχρόνως η κριτική που ασκεί ο Συνασπισμός δεν αφήνει αδιάφορο σημαντικό μέρος του Πα.Σο.Κ. Αν αυτές τις τάσεις τις δούμε από το πρίσμα των εξαιρετικά πιεστικών αναγκών μεταρρύθμισης της ελληνικής κοινωνίας, τότε αντιλαμβανόμαστε ότι το πλαίσιο του διαλόγου για την αριστερά στη χώρα μας υφίσταται ως αντικειμενικό δεδομένο. Και μάλιστα δεδομένο ενισχυμένο από την επιτακτική, πιστεύω, ανάγκη επανακατάκτησης της ιδεολογικής αυτοτέλειας της αριστεράς. Με αυτές τις διαπιστώσεις, το Ινστιτούτο Ανδρέας Παπανδρέου θέλει και μπορεί να συμβάλει στην πραγματοποίηση αυτού του διαλόγου τόσο οργανωτικά όσο και με τις ιδέες που μπορεί να διατυπώσει. Και αυτό ακριβώς ξεκινάμε σήμερα.